

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่มุ่งวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis) เชิงวัฒนธรรมอีสาน และศึกษาการถ่ายทอดของวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ (textual Analysis) นอกจากนี้ยังใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อวิเคราะห์การตีความของผู้รับสาร ระหว่างผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมย่อยกับผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมภาคกลางซึ่งถือเป็นคนวัฒนธรรมหลัก โดยแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจาก จ.มหาสารคาม 4 คน และกลุ่มตัวอย่างใน จ. กรุงเทพมหานคร 4 คน โดยผู้วิจัยใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology) แนวคิดทางด้านวัฒนธรรมและแนวคิดเรื่องผู้รับสารของสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

ปริมาณความถี่การนำเสนอเนื้อหาเชิงวัฒนธรรมอีสานของการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์

ผลการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis) เชิงวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ พบว่า หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอเนื้อหาด้านภาษามากที่สุด (1,976 ขึ้น/ร้อยละ 34.01) รองลงมาได้แก่ด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย (1,793 ขึ้น/ร้อยละ 30.86) ด้านความรู้เรื่องอาหาร (446 ขึ้น/ร้อยละ 7.67) ด้านการจักสาน (371 ขึ้น/ร้อยละ 6.38) ด้านการประกอบอาหาร (331 ขึ้น/ร้อยละ 5.69) ด้านบ้านและการดูแลบ้าน (218 ขึ้น/ร้อยละ 3.75) ด้านการละเล่น (196 ขึ้น/ร้อยละ 3.37) ด้านการอบรมดูแลเด็ก (179 ขึ้น/ร้อยละ 3.08) ด้านการรู้จักประกอบอาชีพ (123 ขึ้น/ร้อยละ 2.11) ด้านดนตรี (34 ขึ้น/ร้อยละ 0.58) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี (26 ขึ้น/ร้อยละ 0.44) ด้านการปกครอง (25 ขึ้น/ร้อยละ 0.43) ด้านการเย็บปักถักร้อย (23 ขึ้น/ร้อยละ 0.39) ด้านมวยไทย (20 ขึ้น/ร้อยละ 0.34) ด้านยาและการใช้ยา (7 ขึ้น/ร้อยละ 0.12) ด้านการฟ้อนรำ (4 ขึ้น/ร้อยละ 0.06) ด้านการทอผ้า (2 ขึ้น/ร้อยละ 0.03)

ทั้งนี้ การนำเสนอเนื้อหาประเภทวัฒนธรรมอีสานทั้ง 5 ประเภท สามารถสรุปได้ดังนี้คือ เนื้อหาที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ เนื้อหาประเภทคหกรรมศิลป์ (3,097 ชิ้น/ร้อยละ 53.28) รองลงมาคือประเภทศิลปะ (2,014 ชิ้น/ร้อยละ 34.65) ประเภทการช่างฝีมือ (396 ชิ้น/ ร้อยละ 6.8) ประเภทกีฬาและนันทนาการ (216 ชิ้น/ ร้อยละ 3.71) และประเภทมนุษยศาสตร์ (87 ชิ้น/ ร้อยละ 1.48)

การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานที่นำเสนอในหนังสือการ์ตูนหนูหินอินเตอร์

สำหรับผลการวิเคราะห์ตัวบท (textual Analysis) ที่ปรากฏภาพและเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอีสานในการ์ตูนการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งออกเป็นรายละเอียดในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. วัฒนธรรมประเภทศิลปะ ที่พบในเนื้อหาการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ ด้านภาษา ด้านดนตรี และด้านการฟ้อนรำ โดยรายละเอียดของวัฒนธรรมในแต่ละด้านมีดังนี้ คือ

- ด้านภาษา พบว่า การ์ตูนเรื่องนี้มีการใช้ภาษาอีสานในการเล่าเรื่อง โดยพบในบทสนทนาระหว่างที่หนูหินเล่าเรื่องในวัยเด็กคือช่วง 3-5 ขวบ จะใช้ภาษาอีสานทั้งหมดเพื่อสื่อสารพูดคุยกับคนในท้องถิ่น คนในครอบครัวและกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ส่วนภาษาที่หนูหินใช้สื่อสารกับคุณมิลค์ คือ ใช้ทั้งภาษาอีสานและภาษากลาง สำหรับเนื้อหาการ์ตูนมีบทบรรยายที่สอดแทรกภาษาอีสานโดยแสดงเครื่องหมายเฉพาะเพื่ออธิบายความหมายเพิ่มเติม ในขณะที่คุณมิลค์ซึ่งเป็นเจ้านายของหนูหินจะใช้ภาษากลาง ซึ่งการใช้ภาษาอีสานในการถ่ายทอดเรื่องราวของหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้ ถือได้ว่า เป็นการแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มคนที่มาจากท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของวิถีชีวิตในชนบทของคนอีสานได้อย่างลึกซึ้งและเด่นชัด โดยเฉพาะการสื่อความหมายไปยังผู้อ่านที่อยู่ในวัฒนธรรมอีสานซึ่งเป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกันกับผู้เขียน

- ด้านดนตรี และด้านการฟ้อนรำ เครื่องดนตรีอีสานที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ พิณ แคน โหวด กลอง ฆ้อง โดยผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวของศิลปินประจำบ้านโนนหินแห่งหนึ่งคือ อ้ายน้อยดาบแอก ที่สามารถร้องได้ทั้งเพลงหมอลำและเพลงลูกทุ่ง อีกทั้งยังเล่นเครื่องดนตรีได้หลายประเภท โดยเนื้อหาการ์ตูนมีการตัดพ้อเด็กสมัยใหม่ที่ไม่ค่อยอนุรักษ์บทเพลงพื้นบ้านและเครื่องดนตรีประจำของชาวอีสาน ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีการแสดงทัศนะของความกังวลใจเกี่ยวกับการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน นอกจากนี้ยังพบภาพเครื่องดนตรีและภาพการฟ้อนรำซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมประเภทศิลปะอีกด้านหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในชบวนแห่บุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีของ

ชาวอีสานมาช้านาน โดยพบภาพผู้หญิงออกมาฟ้อนรำประกอบจังหวะ และการฟ้อนรำที่เกิดจากความสนุกสนานของชาวบ้านที่เดินเข้าร่วมขบวนแห่ ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานที่รักความสนุกสนานและแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีในหมู่คณะที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประเพณีที่จัดขึ้นในท้องถิ่นของชาวอีสาน

2. วัฒนธรรมประเพณีมนุษยศาสตร์ ที่พบในเนื้อหาการตูนเรื่องนี้ ได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี, คุณธรรม, ศาสนาและด้านการปกครอง โดยรายละเอียดของวัฒนธรรมในแต่ละด้านมีดังนี้คือ

- ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ปรากฏในการตูนเรื่องนี้ แสดงให้เห็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตของคนในสังคมคือ

ประเพณีชีวิตที่เกี่ยวกับการเกิด เมื่อการตูนเรื่องนี้ปรากฏภาพของหนูเหียนตอนเกิดใหม่ๆ ที่นอนในกระด้งผัดข้าวซึ่งถือเป็นการรับขวัญเด็ก นอกจากนั้นยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการฝังรกรงของหนูเหียนและหนูเหียนบริเวณใต้บันไดบ้านของตนเอง เนื่องจากเป็นความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ในภาคอีสานพูดต่อกันมาว่า การฝังสายรกไว้ใต้บันไดจะทำให้ไม่ล้มบ้าน ไปอยู่ไกลแค่ไหนก็จะกลับคืนมา ไม่ทิ้งถิ่นเกิด ซึ่งในเรื่องนี้หนูเหียนเองก็แสดงเจตนาของตัวเองอย่างแน่ชัดว่าต่อไปไม่นานตนก็จะกลับไปบ้านเกิด คือบ้านโนนหินแห่ จ.อุบลราชธานีเพื่อสืบทอดอาชีพของพ่อแม่ นอกจากนั้น การตูนเรื่องนี้ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อที่พบเห็นได้ในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวอีสาน เช่น การห้ามนำสวิงครอบหัวเพราะจะทำให้ช้อนได้ปลิง, หากแลบลิ้นใส่คนที่เป็โรคตาแดงจะทำให้ไม่ติดคนอื่น, หากขี้รุ่งกินน้ำจะผิดประเพณีทำให้นิ้วมีอูกุด ให้แก่โดยการล้างกันแล้วขี้ใส่จอมปลวก, ความเชื่อเรื่องผี, หากใครนอนคอตกหมอน ถ้าเอามอนไปตากแดด คอจะหายเจ็บ

นอกจากนี้ ในการตูนยังปรากฏการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับสังคมและชุมชน โดยเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวอีสาน ได้แก่ การทำบุญเดือนหกหรือบุญบั้งไฟ โดยเนื้อเรื่องได้แสดงถึงการรอคอยของชาวบ้านโนนหินแห่ที่จะร่วมกันทำสิ่งดีๆ ในเดือนหกของทุกปี ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับการทำบั้งไฟและประเภทของบั้งไฟชนิดต่างๆ เนื้อหาและภาพปรากฏคำอธิบายของพ่อทิดที่บอกหนูเหียนถึงเหตุผลในการจุดบั้งไฟว่า จุดเพื่อขอฝนจากพญาแถน แล้วพญาแถนก็จะเทฝนลงมาให้ได้จุดเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังปรากฏภาพขบวนแห่บั้งไฟ การจุดบั้งไฟ และประเพณีการโยนช่างบั้งไฟลงโคลนหากบั้งไฟแตกหรือจุดไม่ขึ้น

- ด้านคุณธรรม คือการแสดงออกถึงสภาพของคุณงามความดีภายในความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและการกระทำของตัวละคร คุณธรรมที่พบในการ์ตูน ได้แก่ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอิจฉาและการรู้จักบุญคุณของสัตว์เลี้ยง แสดงให้เห็นถึงการสอดแทรกคุณธรรมอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงมีเพื่อใช้เป็นแนวทางที่ดีในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยลักษณะคุณธรรมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์อันโดดเด่นของความเป็นคนอีสานในการ์ตูนเรื่องนี้คือ การรู้จักบุญคุณของวัว ควาย ซึ่งคนอีสานถือว่า วัว ควาย เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมชีวิตให้คนอีสานได้มีอาชีพและสามารถหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้ คนอีสานจึงไม่นิยมฆ่าวัว ควาย หากไม่จำเป็นหรือมีงานบุญใหญ่จริงๆ

- ด้านศาสนา การ์ตูนเรื่องนี้มีเนื้อหาที่แสดงการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ การที่ชาวบ้านประมาณเวลาจากการฟังเสียงกลองเพล นอกจากนี้ เนื้อหายังกล่าวถึงวัดเล็กๆ ในหมู่บ้านที่ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงนำไปถวายพระ และมีการฟังเทศน์ ฟังธรรมซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวโยง คือ ระวังไม้โบราณที่วัดต่างๆ ทางภาคอีสานมักจะมีไว้ตีบอกเวลาในสมัยโบราณก่อนที่จะมีระฆังเข้ามาแทนที่

- ด้านการปกครอง การ์ตูนเรื่องนี้ปรากฏตัวละครผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นผู้นำชุมชน โดยพบความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างชาวบ้านโนนหินแท่งกับผู้ใหญ่สังข์เพราะเมื่อเกิดเรื่องเดือดร้อนก็สามารถเป็นผู้นำในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังพบการร่วมมือจากชาวบ้านด้วยกันเองที่มีความสามัคคีเมื่อถึงเวลาที่ผู้ใหญ่บ้านขอช่วยเหลือก็พร้อมที่จะเสียสละร่วมแรงร่วมใจกันทำ เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหลังจากเกิดน้ำท่วม

3. วัฒนธรรมประเภทการช่างฝีมือ ที่พบในเนื้อหาการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ ด้านการเย็บปักถักร้อย, การทอผ้าและด้านการจักสาน โดยรายละเอียดของวัฒนธรรมในแต่ละด้านมีดังนี้คือ

- ด้านการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้า ในการ์ตูนเรื่องนี้มักพบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานฝีมือที่แม่ของหนูหินลงมือทำด้วยตนเอง ได้แก่ การทำหมอนขิด การทอเสื้อผ้าเพื่อทำไว้ใช้ครัวเรือนและการเย็บผ้าห่มเองเพื่อทำมาไว้ในหน้าหนาว แสดงให้เห็นถึงการฝึกหัดและถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถือเป็นค่านิยมที่สตรีชาวอีสานพึงปฏิบัติ

- ด้านการจักสาน พบว่า เนื้อเรื่องในการ์ตูนเป็นการดำเนินชีวิตในชนบทซึ่งมักจะต้องอาศัยเครื่องมือพื้นบ้านเพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ มักจะปรากฏเครื่องจักสานที่มีการนำไปใช้งานและประกอบอยู่ในฉาก นอกจากนี้ยังพบเนื้อหา

เกี่ยวกับวิธีการสานกระดิ่งจากไม้ไผ่ ส่วนเครื่องจักสานที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ กระต่า, (ตะกร้า) ครุ (ภาชนะใส่ผ้า) หมวก กระต๊อบ กระบุง หวด ข้อง (เครื่องสานใส่ปลา) กระดิ่ง และเสวียน (ภาชนะรองหม้อ) ซึ่งล้วนแต่เป็นภาชนะใช้สอยที่จำเป็นภายในชีวิตประจำวัน โดยเครื่องจักสานมักจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่น โดยมีวิธีการทำที่ไม่ยุ่งยาก ทั้งนี้ก็นำมาใช้ภายในครัวเรือน ไม่ได้ผลิตในปริมาณมากเพื่อทำไปขาย ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานที่มีความสันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนในท้องถิ่นชนบท

4. วัฒนธรรมประเพณีกีฬาและนันทนาการ ที่พบในเนื้อหาการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ ด้านการละเล่นและมวยไทย โดยรายละเอียดของวัฒนธรรมในแต่ละด้านมีดังนี้คือ

- ด้านการละเล่น สำหรับเนื้อหาที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการละเล่นในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ เล่นขายของ เล่นซ่อนหา เล่นไขว้ขี้ยาง เล่นบักเต๋นขาเดียว บักเต๋นก่างกะและเล่นว่าวสนู ซึ่งเป็นกิจกรรมของเด็กๆ ในหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของเด็กๆ ในชนบทที่มีรูปแบบการละเล่นท้องถิ่นง่ายๆ ซึ่งใช้วัตถุดิบใกล้ตัวและสามารถประดิษฐ์ขึ้นได้เอง โดยปราศจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ดังเช่นสังคมปัจจุบัน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และใช้ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกาย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความคุ้นเคยกันในระหว่างกลุ่มเด็กๆ ด้วยกัน

- ด้านมวยไทย สำหรับเนื้อหาที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านมวยไทย ในการ์ตูนเรื่องนี้พบเพียงตอนเดียว คือตอนดอนคิง สิงห์หมัดสัง ซึ่งเป็นการกล่าวถึงนักมวยคนหนึ่งที่ได้ฝึกชกมวยในหมู่บ้านยกย่องให้เป็นครูมวยโดยเริ่มฝึกสอนให้เด็กๆ เตะต้นกล้วยและในเนื้อหามีการโชว์แม่ไม้มวยไทยท่าต่างๆ แสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพนักมวยซึ่งใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นสิ่งที่ได้รับความชื่นชมจากเด็กผู้ชาย ถึงแม้ตัวละครจะเป็นนักมวยระดับคู่เอกในอำเภอ แต่เด็กๆ ก็เรียกอา้ยดอน ว่า “ครูมวย” ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมที่ให้ความเคารพและให้เกียรติผู้ใหญ่

5. วัฒนธรรมประเพณีคหกรรมศาสตร์ ที่พบในเนื้อหาการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ ด้านความรู้เรื่องอาหาร ด้านการประกอบอาหาร เสื้อผ้าและการแต่งกาย บ้านและการดูแลบ้าน ยาและการใช้ยา การอบรมดูแลเด็กและด้านความรู้จักประกอบอาชีพ โดยรายละเอียดของวัฒนธรรมในแต่ละด้านมีดังนี้คือ

- ด้านความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหาร การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านความรู้เรื่องอาหารและการประกอบอาหารที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ แสดงให้เห็นการให้ความรู้ในการหาอาหารด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านจากแหล่งธรรมชาติบริเวณใกล้ๆ หมู่บ้านเพื่อนำมาประกอบอาหารในแต่ละมื้อ ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตและวิธีการหาเห็ด กบ ลูกอ๊อด จิ้งหรีด จักจั่น กิ้งก่า และการนำมาประกอบอาหาร การให้ความรู้เกี่ยวกับการจับปลาด้วย

เครื่องมือต่างๆ การให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผัก-ผลไม้และการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหารกินเล่น นอกจากนี้ยังพบเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารจากเนื้อวัว ควาย เนื้อไก่ ู และเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหมักดอง ทั้งนี้ ในการศึกษาดังกล่าวก็ปรากฏเนื้อหาที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของการใช้ชีวิตตามสภาพภูมิประเทศและฤดูกาลต่างๆ เพราะฤดูกาลเป็นตัวกำหนดพืชพรรณธรรมชาติ รูปแบบการอยู่การกินก็ต้องปรับเปลี่ยนให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต แนวคิดและความรู้สึกของผู้คนที่ยังชีพในชนบทที่มีความยากลำบาก นอกจากนี้ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่น ความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและทางเศรษฐกิจ

- ด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย พบว่า ตัวละครส่วนใหญ่มีการแต่งกายแบบปกติและการแต่งกายไปทำงานในไร่นารวมถึงการแต่งกายเพื่อออกไปหาอาหารแต่ไม่พบการแต่งกายเพื่อไปงานพิธี ซึ่งการแต่งกายเกือบทั้งหมดเป็นการแต่งกายแบบชาวบ้านในชนบท คือผู้ชายใส่กางเกงขาก๊วยกับเสื้อคอกลม ส่วนผู้หญิงจะใส่เสื้อแขนยาว เสื้อหมากกะแหล่งและนุ่งผ้าถุง นอกจากนี้ยังพบตัวละครที่มีการสวมเสื้อผ้าแฟชั่นซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของเด็กๆ โดยมักเป็นตัวละครที่เดินทางกลับมาจากกรุงเทพฯ หรือเคยอยู่กรุงเทพฯ มาก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการแต่งตัวที่สวยงามและดูดี คือการเปลี่ยนแปลงจากการแต่งตัวแบบชาวบ้านมาเป็นการแต่งตัวตามสมัยนิยมและมีเกณฑ์การตัดสินมาจากวัฒนธรรมหลัก

- ด้านบ้านและการดูแลบ้าน สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานเกี่ยวกับบ้านและการดูแลบ้านในการ์ตูนเรื่องนี้ ผู้วิจัยไม่พบเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลบ้านแต่อย่างใด หากแต่พบรูปภาพของบ้านเรือนที่ปรากฏอยู่ในฉากของการ์ตูน ซึ่งแสดงออกถึงลักษณะบ้านเรือนชาวอีสานที่อยู่ในชนบทโดยบ้านที่พบทั่วไปมีลักษณะที่สร้างอย่างแข็งแรงถาวร ใช้เสาเหลี่ยมเป็นเรือนใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่พักผ่อนและประกอบกิจกรรมต่างๆ หลังคาบ้านก็มีทั้งลักษณะที่มุงด้วยหญ้า สังกะสีและกระเบื้อง ฝาบ้านเป็นไม้กระดาน มีชานหรือนอกชานเป็นที่พักเมื่อขึ้นจากบันได โดยมีเรือนตุ่มน้ำอยู่ด้านข้างของตัวบ้าน ส่วนที่ประกอบอาหารหรือห้องครัวก็อยู่ภายในตัวบ้าน บริเวณบ้านมีรั้วไม้เตี้ยๆ เพื่อแบ่งอาณาเขตพื้นที่อย่างง่ายๆ ในการ์ตูนเรื่องนี้พบว่า บ้านใดมีลักษณะที่ไม่ติดกับตัวบ้าน เป็นการป้องกันหมาขึ้นบ้านในตอนกลางวัน โดยในตอนกลางคืนมีการชักบันไดกลับมาเพื่อขึ้นบ้าน นอกจากนั้น ในการ์ตูนเรื่องนี้ก็พบรูปภาพของเรือนพักอาศัยชั่วคราว คือ เถียงนา ซึ่งปลูกไว้บริเวณริมทุ่งนาได้ต้นไม้เพื่อใช้เป็นที่พักเหนื่อยหลบแดดและเล่าข่าวซึ่งเป็นเหมือนบ้านหลังเล็กๆ ไว้เก็บข้าวเปลือก

- ด้านยาและการใช้ยา สำหรับเนื้อหาส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับยาและการใช้ยา คือ การใช้ยาสมุนไพรเพื่อนำมารักษาอาหารเบื้องต้นของการเจ็บป่วย ได้แก่ การดื่มน้ำใบบัวบก แก้วน้ำใน กินใบฝรั่งแก้ท้องเสียและการใช้ใบสาบเสือเพื่อห้ามเลือด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติแวดล้อมที่สามารถหยิบจับมาใช้ได้รอบๆ ตัว นับเป็นการปฐมนิเทศแบบท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่กับธรรมชาติแบบวิถีชาวบ้าน
- ด้านการอบรมดูแลเด็ก สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านการดูแลเด็กในการ์ตูนเรื่องนี้มักปรากฏเนื้อหาที่เป็นความสัมพันธ์ที่มีความรักความอบอุ่นภายในครอบครัวขนาดเล็ก คือ พ่อทิด แม่หุ้ง หนูหิ้นและหนูเหียน ซึ่งรูปแบบในการอบรมดูแลเด็กที่พบในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้แก่ การกล่อมลูก ซึ่งปรากฏวัฒนธรรมการใช้เพลงกล่อมลูกของภาคอีสานคือ เพลงแม่หม้าย กล่อมลูก การดูแลลูกในเรื่องอาหารการกินและการดูแลเมื่อเจ็บป่วย สำหรับการอบรมสั่งสอนลูก ก็มักเป็นการอธิบายชีวิตที่ยากลำบากของชาวอีสานทั้งการอยู่การกินที่เลือกไม่ได้และความลำบากในการหาเงิน การถ่ายทอดวัฒนธรรมในด้านนี้จึงเปรียบเสมือนการสะท้อนชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น เรียบง่าย ภายใต้รูปแบบของวัฒนธรรมชาวบ้านในท้องถิ่นอีสาน
- ด้านการรู้จักประกอบอาชีพ การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานด้านการประกอบอาชีพที่ปรากฏในการ์ตูนเรื่องนี้ ได้กล่าวถึงเป็นอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพทั่วไปภายในหมู่บ้าน สำหรับอาชีพเกษตรกรรม เนื้อหาการ์ตูนได้กล่าวถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเลี้ยงควายและทำนา เนื้อหาจึงแสดงให้เห็นค่านิยมของชาวอีสานจากการช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวที่แสดงออกด้านความรักพวกพ้องโดยการทำงานช่วยเหลือ พี่พาคอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง

การวิเคราะห์ความหมายแฝงเร้นที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของการ์ตูนหนูหิ้น อินเตอร์

นอกจากหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้จะปรากฏภาพและเนื้อเรื่องที่ชี้ให้เห็นรูปแบบวัฒนธรรมอีสานในด้านต่างๆ แล้ว การสื่อสารด้วยภาพจากตัวละครในเรื่องตามทฤษฎีสัญญะวิทยา ก็ชี้ให้เห็นว่า ภาพของการ์ตูนเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถถ่ายทอด อารมณ์ ความรู้สึกไปถึงผู้อ่านได้โดยใช้ภาพนิ่ง การ์ตูนจึงอาจจะไม่ได้มีความหมายตรงตามภาพเพียงความหมายเดียว แต่หากยังประกอบประกอบไปด้วยความหมายแฝงเร้นจากภาพเช่นเดียวกัน โดยในการศึกษาครั้งนี้พบว่า การ์ตูนเรื่องนี้ มีการกำหนดลักษณะของตัวละครที่แสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคม ชนชั้น

และฐานะทางการเงินที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การแสดงให้เห็นภาพเหมารวมของตัวละครหญิง จากการภาษาอีสาน มีรูปร่างหน้าตาที่ไม่สวย โดยมีลักษณะของโครงหน้ากว้างจมูกแบน และมีนิสัยส่วนตัวคือ เป็นคนซื่อๆ และมักทำเรื่องเป็นๆ โดยเฉพาะการให้ความหมายจากการแต่งกายในลักษณะแบบชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชนบท ในขณะที่เดียวกันการแต่งกายดังกล่าวหากปรากฏอยู่ในฉากของบ้านคุณมิลค์ก็สามารถสื่อให้เข้าใจความหมายถึงลักษณะของชุดคนดูแลบ้านหรือคนใช้ สำหรับฉากหรือสภาพแวดล้อมก็แสดงให้เห็นความเป็นท้องถิ่นชนบท ในขณะที่การกำหนดตัวละครของคุณมิลค์แสดงให้เห็นภาพเหมารวมของตัวละครที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่ คือ มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม มีฐานะและการศึกษาที่ดี แต่งตัวตามแฟชั่น ส่วนฉากที่พบในเรื่องก็แสดงให้เห็นค่านิยมของคนมีฐานะคือ มีของตกแต่งบ้านที่ดูหรูหรา ซึ่งความหมายแฝงไว้ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบของการ์ตูนเหล่านี้ สามารถสื่อให้เห็นภาพของตัวละครที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม โดยตัวละครหญิงจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีกว่าหรือตกเป็นรองทั้งหมด

อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนของการอภิปรายผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษานี้มาอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้คือ

1. ประเด็นเรื่องการใช้การ์ตูนเป็นสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบว่า หนังสือการ์ตูนเรื่องหนูเห็นอินเตอร์ เป็นการ์ตูนที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมของภาคอีสานครบทั้ง 5 ประเภทของวัฒนธรรม ได้แก่ ประเภทประเพณีศิลปะ ประเภทมนุษยศาสตร์ ประเภทการช่างฝีมือ ประเภทกีฬาและนันทนาการ และประเภทคหกรรมศิลป์ โดยมีวัฒนธรรมด้านภาษา ปรากฏอยู่ในการ์ตูนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความตั้งใจของผู้เขียนที่ต้องการถ่ายทอดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในภาคอีสานด้วยภาษาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสามารถแสดงตัวตนของคนอีสานได้อย่างเป็นรูปธรรมรวมไปถึงด้านการกินอยู่และการดำรงชีวิตในชนบททำให้กลุ่มผู้รับสารในวัฒนธรรมอีสานเห็นว่า การ์ตูนหนูเห็นเป็นสื่อที่แสดงถึงวัฒนธรรมของภาคอีสานซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมย่อยได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการสื่อสารที่เข้าใจได้ง่าย ทำให้เกิดความภูมิใจและมีสำนึกถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดให้วัฒนธรรมอีสานเป็นวัฒนธรรมย่อย คือ การนิยามคำว่าวัฒนธรรมย่อย ว่า วัฒนธรรมย่อยจัดเป็นส่วนเล็กๆหนึ่งของ “วัฒนธรรมชาติ” (national culture) ที่มีการสร้างภาพลักษณ์ ค่านิยมและพฤติกรรมเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างไปตามวัฒนธรรมชาติของคนส่วนใหญ่ๆ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, น. 522-538)

การกำหนดให้วัฒนธรรมอีสานเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของวัฒนธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการรวมชาติไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสามารถสรุปได้จากบทความของ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2551, น. 22-23) ว่า การสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชในรัชกาลที่ 5 ที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่กรุงเทพฯ อาจถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้มแข็งเพื่อต่อสู้กับภัยคุกคามจากชาติตะวันตก พร้อมๆ กับเป็นการขยิบโอกาสรวบอำนาจทั้งหมดไว้ที่ศูนย์รวมกรุงเทพฯ มีการกำหนดเรียกพื้นที่และผู้คนในบริเวณต่างๆ ด้วยชื่อของทิศที่มีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางแทนชื่อชาติพันธุ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ เช่น มณฑลอีสานแทนลาว มณฑลบูรพาแทนเขมรโดยในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างความเป็น “ไทยอีสาน” ต้นแบบการพัฒนาอีสาน” ของ อุศนา นาศรีเคน ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า คำว่า “อีสาน” ที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณแม่น้ำโขง เป็นชื่อที่เพิ่งนำมาใช้ในรัชกาลที่ 5 นี้เอง เริ่มใช้ครั้งแรกในปี 2443 มาจากคำว่า “มณฑลอีสาน” ประกอบด้วยหัวเมืองต่างๆ ในแถบนี้ เช่น เมืองอุบล ยโสธร เขมราฐ จำปาศักดิ์ รวมถึง สุรินทร์ สังขะ กมลาไสย ฯลฯ

คำว่า “อีสาน” จึงสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการที่รัฐกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นต้องการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง กำหนดเรียกพื้นที่ภายในราชอาณาจักรโดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะลดทอนความแตกต่างทางชาติพันธุ์คนในชาติ และสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยขึ้นแทนที่ (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2551, น. 23)

ทั้งนี้ พฤติกรรมเฉพาะกลุ่มที่โดดเด่นของวัฒนธรรมอีสานที่พบในหนังสือการ์ตูนเรื่องนี้ คือ การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและเรียบง่าย โดยมีการบริโภคอาหารที่หลากหลายและแตกต่างจากการกินอยู่ทั่วไปของคนในวัฒนธรรมหลัก หนังสือการ์ตูนเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น ได้แก่ ความเชื่อ อุดมการณ์และค่านิยมต่างๆ ที่เป็นแบบแผนในการกำหนดความคิดและพฤติกรรมในสังคมอีสานออกสู่สายตาผู้อ่านทั่วทุกวัฒนธรรม เช่น การต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีวิตเนื่องมาจากความแร้นแค้นทางภูมิประเทศจึงทำให้เกิดความอดทนหนักเอาเบาได้ สามารถใช้ชีวิตโดยปราศจากสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งการใช้ชีวิตบนความเรียบง่ายนี้เอง ทำให้ชาวอีสานหากินได้จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทุกชนิดที่สามารถช่วยให้อิ่มท้องได้ ในขณะเดียวกัน การ์ตูนก็สะท้อนให้เห็นประเด็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและ การกำหนดวิธีคิดต่างๆ ที่ช่วยให้ชีวิตเกิดสุข เช่น การทำขวัญหรือการทำตามข้อห้ามและข้อตกลงที่กำหนดไว้ทางสังคม ทั้งนี้จึงแสดงให้เห็นว่า หนังสือการ์ตูนหนูหีนินเตอร์ แม้จะถือได้ว่าเป็นเพียงสื่อที่เหมาะสมสำหรับเด็กหรือเป็นสื่อทางเลือกอย่างหนึ่งที่ไม่มีพื้นที่และกำลังในการสื่อสารไปยังมวลชนขนาดใหญ่ แต่ก็สามารถต่อสู้เพื่อยืนยันหยัดความเป็นตัวตนของผู้ที่อยู่วัฒนธรรมย่อย

จากการถ่ายทอดเรื่องราวของวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานบนพื้นที่ของสื่อการ์ตูนได้อย่างเต็มตัว ในขณะที่การศึกษาตัวการ์ตูนในวัฒนธรรมที่มีโครงสร้างทางการสื่อสารระดับใหญ่ เช่น การ์ตูนในวัฒนธรรมอเมริกาที่อาจมีการศึกษาเกี่ยวกับการครอบครองทางความคิด ในอีกมุมหนึ่งก็ชี้ให้เห็นว่าการ์ตูนสามารถสะท้อนให้เห็นแนวความคิดของสังคมหรือการกำหนดภาวะการรับรู้ในวัฒนธรรม นั้นๆ ได้ เช่น งานวิเคราะห์ตัวบทในตัวการ์ตูน Donald Duck ของเอเรียล ดอร์ฟแมน และอาร์มอนด์ มัทเธอลาร์ด ที่วิเคราะห์ผลงานชื่อ “How to read Donald Duck : Imperialist Ideology in Disney Comic” ซึ่งใช้วัตถุที่ศึกษาเป็นเรื่องราวของตัวการ์ตูนที่ไร้เดียงสาและมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กๆ แต่ทว่าผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่า ในการ์ตูนเรื่องนี้เป็นตัวการถ่ายทอดอุดมการณ์จักรวรรดินิยมอเมริกันในแนวคิดที่ว่า “วิถีชีวิตแบบอเมริกันนั้นเป็นสิ่งที่ดี และยังดีสำหรับคนทุกๆ ชาติ ความเหนือกว่าคนอื่นๆ ของชาติอเมริกันนั้นเป็นเรื่องปกติ” (กาญจนา แก้วเทพ, 2547, น. 13) ดังนั้น การสื่อให้เห็นภาพและบทบรรยายในการ์ตูน ซึ่งถือได้ว่าเป็นสื่อที่มีความสร้างสรรค์และใช้จินตนาการ และได้ถูกบรรจุด้วยสัญลักษณ์และรหัสที่ไม่เพียงแต่สามารถสื่อความหมายโดยตรงได้เท่านั้น หากแต่ยังแฝงไว้ด้วยความหมายโดยนัยเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้รับอ่านสามารถเข้าใจและเข้าถึงความรู้สึกได้คล้ายสภาพความเป็นจริงในการรับรู้ของผู้อ่านจากภาพที่เห็น ซึ่งประกอบด้วย

ภาพเหมือน (Icon) ได้แก่ ภาพธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นฤดูกาลและสภาพแวดล้อม เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีวิตในชนบท และบ้านเรือนต่างๆ

ดัชนี (Index) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นตัวชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่งโดยอาศัยการคิดหาเหตุผล ได้แก่ ขนาดของตัวการ์ตูนหนูนินจาที่แสดงให้เห็นวัยของตัวละครที่แตกต่างกัน เสื้อผ้าการแต่งกายและทรงผมที่แสดงให้เห็นความเป็นอยู่ทางสังคมการแสดงอารมณ์ทางสีหน้าและหน้าตาของตัวละครที่แสดงให้เห็นลักษณะทางชาติพันธุ์ เช่น ตัวละครหนูนินจาจะมีลักษณะของโครงหน้ากว้าง และจมูกแบน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงถิ่นกำเนิดจากพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการสืบเชื้อสายทางชาติพันธุ์มาจากประเทศลาว

สัญลักษณ์ (Symbol) คือ สิ่งที่ผู้ส่งสารใช้ภาพและสื่อสารซึ่งแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ส่วนการวิเคราะห์ความหมายที่อยู่ในสัญลักษณ์นั้น ผู้วิจัยพบว่าการสื่อความหมายโดยนัย (Connotative meaning) จากผู้เขียนซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมอีสานถึงการถ่ายทอดเรื่องราวการใช้ชีวิตของคนอีสานที่มีความทุกข์ยาก ความยากจนของคนในชนบทที่ต้องหาอยู่หากินด้วยความลำบาก ในขณะที่เดียวกันก็สื่อให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนในวัฒนธรรมอีสานและแสดงให้เห็นถึงความภูมิใจ ความสุขใจ ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ของวิถี

ชีวิตของคนอีสาน รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดวัฒนธรรมอีสานในรูปแบบต่างๆ ผู้ผู้อ่านทั่วทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งถือว่า ผู้เขียนรวมทั้งกลุ่มเยาวชนในวัฒนธรรมอีสาน มีแนวคิดและวิธีปฏิบัติต่อวัฒนธรรมตนเองสอดคล้องกับการให้ความหมายของนักสังคมศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อวัฒนธรรม ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมรู้สึกเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วมและมีส่วนรับผิดชอบ ต่อสังคมนั้นๆ (ยี่งยัง เรื่องทอง, 2542, น. 2-3) ทั้งนี้ แนวคิดและการปฏิบัติที่คนในวัฒนธรรมอีสานมีต่อวัฒนธรรมตนเอง ได้ตรงกับข้อค้นพบเกี่ยวกับทัศนคติต่อวัฒนธรรมอีสาน ที่มีผู้ศึกษาสำรวจไว้ ปี 2534 ในหัวข้อ ทรรศนะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ที่มีต่อวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งเป็นแบบวัดทัศนคติในรูป Likert Scale (ทัศนีย์ บัวระภา, น. บทคัดย่อ) พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมอีสาน ข้อความที่นิสิตเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับประเพณี ฮีต คลอง คือ “ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ทำให้คนได้ใกล้ชิดกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาต่อคนในสังคม” และ “คนอีสานรุ่นใหม่ เช่น นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น” ข้อความที่นิสิตแสดงความเห็นด้วยมากที่สุด ในวัฒนธรรมการผลิต คือ “ควรส่งเสริมหัตถกรรมให้เป็นอาชีพเสริมในทุกหมู่บ้าน” ในด้านการบริโภค ข้อความที่นิสิตเห็นด้วยมากที่สุดคือ “ภาษาถิ่นอีสานเป็นสื่อภาษาที่ทำให้มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน” “ภาษาถิ่นอีสานเป็นเอกลักษณ์ที่มีความสำคัญยิ่ง ที่บ่งบอกความเป็นอีสาน” และ “การส่งเสริมหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่”

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หนังสือการ์ตูนหนูหีนอินเตอร์ซึ่งถือเป็นสื่อทางเลือกอย่างหนึ่ง ได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเรื่องราวของวัฒนธรรมอีสานสู่สายตาผู้อ่านในสังคมได้รับรู้ ช่วยธำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมย่อย วัฒนธรรมที่พบในหนังสือจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นสื่อกลาง (Mediator) ในการพัฒนา “การดำรงอยู่” (Social Being) ของคนคนหนึ่ง หรือคนในสังคม ให้กลายเป็นมนุษย์ที่มี “จิตสำนึกทางสังคม” โดยการรับรู้การมีอยู่ของวัฒนธรรมตนเอง รวมถึงการรับรู้ของคนในวัฒนธรรมอื่นๆ ว่ายังมีวัฒนธรรมที่หลากหลายภายใต้การใช้ชีวิตสังคมของวัฒนธรรมหลัก

2. จากแนวคิดทางด้านวัฒนธรรม ในการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อย ซึ่งในกลุ่มที่สนใจศึกษาวัฒนธรรมย่อยมักจะให้คำนิยามของวัฒนธรรมตามแบบมานุษยวิทยา เมื่อพิจารณาว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิต (way of life) ซึ่งในสังคมหนึ่งๆ ก็ประกอบด้วยวัฒนธรรมหลายๆ วัฒนธรรมย่อยที่หลากหลาย ซึ่งการ์ตูนเรื่องนี้พบว่า มีเนื้อหาที่สามารถแสดงตัวตนความเป็นวัฒนธรรมย่อยในรูปแบบของสื่อการ์ตูนได้อย่างเต็มความภาคภูมิ เมื่อพบรูปแบบของวิถีการ

ดำเนินชีวิตที่อาศัยทักษะเฉพาะกลุ่มซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านให้ร่วมกันอนุรักษ์ ช่วยกันสืบสานและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมร่วมกัน

ส่วนการศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมหลัก ซึ่งมักให้ความสนใจกับความขัดแย้ง (conflict) ระหว่างวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบว่า ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นตั้งแต่การวางตัวละครของผู้เขียนที่กำหนดบุคลิกภาพของเจ้านายคือ คุณมิลค์ซึ่งถือเป็นตัวแทนของคนในวัฒนธรรมหลักและหนูหิ่นซึ่งเป็นแม่บ้านรับใช้ในบ้านคุณมิลค์เป็นตัวแทนของคนในวัฒนธรรมย่อย และเมื่อแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยสนใจในแง่ของการนิยามของคำว่าวัฒนธรรมย่อยในด้านโครงสร้างอำนาจ ว่าหมายถึง “ย่อย/เล็ก/น้อยในแง่อำนาจ” ทำให้วัฒนธรรมย่อยถูกรอบงำจากวัฒนธรรมหลัก แต่ในอีกด้านหนึ่งก็หมายถึงการตอบโต้ การต่อรอง การมีปฏิกิริยาของวัฒนธรรมย่อยที่มีต่อวัฒนธรรมหลักเพื่อการดำรงอยู่และการสืบทอดของวัฒนธรรมย่อยด้วย โดยในการ์ตูนเรื่องนี้ปรากฏเนื้อหาที่แสดงความความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมหลักเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบปฏิกิริยาของการพบกันที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา คือแนวคิดที่วัฒนธรรมย่อยพยายามต่อสู้และมีการตอบโต้ต่อวัฒนธรรมหลักเพื่อแสดงความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ได้แก่ รูปแบบการต่อต้าน (Resistance) ที่วัฒนธรรมย่อยไม่ยอมรับหรือไม่เห็นด้วยกับวิธีการใช้เงินเพื่อซื้อทุกอย่างในการยังชีพของคนในวัฒนธรรมหลัก นอกจากนี้ยังพบคำพูดที่ตอบโต้ต่อวัฒนธรรมหลักเมื่อถูกมองว่า มีวัฒนธรรมการกินที่ไม่เลือกคือ สามารถกินได้ทุกอย่าง โดยการให้เหตุผลว่า “เป็นการกินเพื่ออยู่ ไม่ได้อยู่เพื่อกิน” ซึ่งถือเป็นการแสดงทัศนะที่มีแนวคิดตามการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตนเอง นอกจากนี้ยังพบรูปแบบปฏิกิริยาของการประสานกันทางวัฒนธรรม (Hybridization) ด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายถึง การประสานกันของวัฒนธรรมทั้งสอง ในลักษณะของการส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยในการ์ตูนเรื่องนี้พบความคิดเห็นที่วัฒนธรรมหลักมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมย่อยในเรื่อง การแสดงความสนใจภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัฒนธรรมย่อย นอกจากนี้ยังพบการปรับสภาพ (Accommodation) ของวัฒนธรรมย่อย หมายถึง การคัดเลือกวัฒนธรรมบางอย่างของตนออกไป เพื่อปรับตัวเองให้มีความเป็นสากลตามวัฒนธรรมหลัก โดยเนื้อหาที่พบในการ์ตูนเกี่ยวกับประเด็นนี้ คือ การปรับวิธีการปรุงอาหารโดยเลือกที่จะไม่ใส่ปลาร้าในการปรุงอาหารเพื่อให้คุณมิลค์ซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมหลักสามารถรับประทานได้ นอกจากนี้ยังพบปฏิกิริยาของวัฒนธรรมหลักที่ปฏิเสธ (Rejection) วัฒนธรรมย่อย ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบความสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยศึกษาที่ให้ความหมายของการปฏิเสธ ว่าหมายถึง คงอยู่ของวัฒนธรรมตนเอง โดยไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ

วัฒนธรรมหลัก ทั้งนี้ ในเนื้อหาการ์ตูนเรื่องนี้กลับพบปฏิกิริยาที่ตรงข้ามกัน เมื่อผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมหลักกลับเป็นฝ่ายที่ปฏิเสธรูปแบบการกิน จากการยื่นข้อเสนอจากวัฒนธรรมย่อย ในส่วนนี้จึงแสดงให้เห็นการครอบครองพื้นที่และการแสดงตัวตนของวัฒนธรรมย่อยในสื่อการ์ตูนเรื่องนี้ได้อย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ การวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมหลัก ยังให้ความสนใจเกี่ยวกับเกณฑ์เรื่องชนชั้น (class) และเกณฑ์การสร้างภาพแบบเหมารวม (stereotype) ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดจากความหมายที่แฝงเร้นจากองค์ประกอบทั้งหมดในการสร้างตัวการ์ตูน ทั้งนี้ในแง่ของการ์ตูน ภาพเหมารวมก็คือลักษณะมาตรฐานอย่างง่ายที่สุดที่จะเป็นการบ่งบอก หรือการเป็นตัวแทน คน สัตว์ สิ่งของ ที่นักเขียนตั้งใจจะเขียน เปรียบได้ว่าเป็นภาษาภาพ หรือศัพท์ภาพ ที่สื่อความหมายความเข้าใจสู่ผู้อ่าน (ศักดิ์ดา วิมลจันทร์, 2551, น. 128) โดยแสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคม ชนชั้น และฐานะทางการเงินที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การกำหนดลักษณะตัวละคร “คุณมิลค์” ที่แสดงให้เห็นภาพเหมารวมของคนที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเพียบพร้อมทุกอย่าง คือ มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม มีฐานะและการศึกษาที่ดี แต่งตัวตามแฟชั่น อีกทั้งจากที่พบในเรื่องก็แสดงให้เห็นค่านิยมของคนที่มีฐานะทางการเงิน ในขณะที่การแสดงให้เห็นภาพเหมารวมของ “หนูหิ่น” ทำให้ผู้อ่านสามารถรับรู้และเข้าใจตรงกันได้ว่า ตัวละครตัวนี้มีถิ่นฐานบ้านเกิดจากท้องถิ่นในภาคอีสาน มีการแต่งกายแบบชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันการแต่งกายดังกล่าวหากปรากฏอยู่ในฉากของบ้านคุณมิลค์ก็จะสามารถสื่อให้เข้าใจได้ว่าเป็นลักษณะของชุดคนดูแลบ้านหรือคนใช้ซึ่งถือเป็นสถานภาพทางสังคมอีกชนชั้นหนึ่งในสังคมไทย ซึ่งในเรื่องนี้ได้สอดคล้องกับการศึกษาของ ชื่นฤดี วัชรเดชะ (2539, น. 99-102) ที่ได้วิเคราะห์บทบาททางสังคมของตัวละครคนใช้ในละครโทรทัศน์ จำนวน 9 เรื่อง และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของคนใช้ในสื่อโทรทัศน์ว่า การนำเสนอบทบาททางสังคมของตัวละครคนรับใช้อาศัยสัญลักษณ์ภายนอกเป็นเรื่องที่บ่งบอกถึงสถานภาพของคนรับใช้ เช่น เครื่องแต่งกาย การพูด ฉาก เป็นต้น การสร้างการรับรู้บทบาทคนใช้และการแยกแยะบทบาททางสังคมระหว่างตัวละครคนรับใช้กับเจ้านาย จะเป็นลักษณะของความหมายในเชิงตรงข้ามกัน ความแตกต่างในเรื่องรูปร่างลักษณะการแต่งกาย โครงสร้างความสัมพันธ์และภาษา สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงถึงบทบาททางสังคมของตัวละคร โดยช่วยสื่อถึงความแตกต่างทางสังคมของตัวละครได้เป็นอย่างดี โดยมีแนวโน้มในการนำเสนอที่พยายามรักษาภาพเหมารวมหรือการสร้างภาพฉบับตายตัว (stereotype) ของคนใช้ ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นผู้มีระดับการศึกษาไม่ดีนัก ไม่มีอำนาจต่อรองกับนายจ้าง กล่าวคือ

คนรับใช้ตกอยู่ในสภาพของคนผู้น้อยที่มีหน้าที่ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามเจ้านายซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจ

ดังนั้น การให้เกณฑ์การสร้างภาพแบบเหมารวม (stereotype) และการแบ่งชนชั้นทางอาชีพของตัวละครหุ่นในสื่อการ์ตูนจึงมีความสอดคล้องกับคนใช้ในละครโทรทัศน์ เพียงแต่ตัวละครหุ่นในหนังสือการ์ตูนเพิ่มความเป็นชัดเจนในด้านภาษาอีสานที่ใช้ในการสื่อสาร

ทั้งนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้รับสารทั้ง 2 วัฒนธรรม ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างภาพให้คนใช้แรงงานเป็นตัวแทนจากภาคอีสาน เป็นภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นในความคิดของคนในวัฒนธรรมหลักเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น ส่วนคนที่อยู่ในวัฒนธรรมย่อยต่างไม่ยอมรับเกณฑ์ดังกล่าวที่ถูกสร้างขึ้นมา จึงทำให้เห็นว่าคนในทั้งสองวัฒนธรรมต่างก็มีกรอบความคิดของตนเอง โดยใช้ประสบการณ์ในวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่เป็นเกณฑ์ในการถอดรหัสความหมาย

ส่วนข้อค้นพบในประเด็นการประเมินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลัก พบว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่สามารถถอดรหัสและตีความได้ตรงตามเกณฑ์ของรูปแบบปฏิกริยาในการพบกันของวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้ประยุกต์ไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 7 รูปแบบ คือ การปฏิเสธ (Rejection) การต่อต้าน (Resistance) การประสาน (Hybridization) การต่อรอง (Negotiation) การปรับสภาพ (Accommodation) การแทนที่ (Substitution) และการครอบงำ (Domination) แต่รูปแบบปฏิกริยาในการพบกันของวัฒนธรรมในการศึกษาการ์ตูนครั้งนี้ พบเพียงการปฏิเสธ (Rejection) การต่อต้าน (Resistance) การประสาน (Hybridization) และการปรับสภาพ (Accommodation) ทั้งนี้ เนื่องจากเนื้อหาของการ์ตูนหุ่นเป็นพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกของเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมอีสานซึ่งเป็นวัฒนธรรมย่อยจึงไม่ปรากฏรูปแบบความคิดของวัฒนธรรมหลักมากนัก ทำให้ไม่มีรูปแบบปฏิกริยาอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมย่อยต้องตกเป็นรองวัฒนธรรมหลัก ทั้งนี้ จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 วัฒนธรรมต่างก็มีรูปแบบของวัฒนธรรมตนเอง และถือเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ดี จึงสามารถตีความตามความคิดและประสบการณ์ได้ง่าย โดยพบว่า เนื้อหาของการ์ตูนได้สะท้อน ความคิดของคนในวัฒนธรรมหลักโดยผ่านตัวแทนตัวละครคุณมิลค์ ซึ่งมักจะมีเกณฑ์ของตนเองมาตัดสินรูปแบบวัฒนธรรมการกินของหุ่นเห็นว่า แปลกและแตกต่างออกไป ในขณะที่หุ่นก็จะแสดงเหตุผลของแบบแผนในการดำรงชีวิตของตนให้คุณมิลค์ทราบว่า การดำรงชีวิตในชนบท เป็นการกินเพื่ออยู่ ไม่ได้อยู่เพื่อกิน ดังเช่นที่กลุ่มตัวอย่างจากภาคอีสานต่างก็ยอมรับรูปแบบการกินของหุ่นเห็นว่าสอดคล้องกับพวกตนและถือว่าเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน

ด้วยเหตุนี้ การประเมินของคนในวัฒนธรรมหลักที่มีต่อวัฒนธรรมย่อยจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่คนในวัฒนธรรมหลักมีโอกาสที่จะกำหนดแนวคิดต่อในวัฒนธรรมย่อย เป็นผลให้คนในวัฒนธรรมย่อยต่อต้านหรือการต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว ซึ่งในการศึกษาความแตกต่างของวัฒนธรรมในครั้งนี้ได้สอดคล้องกับบทสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรม ของ นันทนา กปิลกาญจน์ นักวิชาการและอาจารย์ทางด้านประวัติศาสตร์ ว่า (2542, น. 5) วัฒนธรรมนั้น หมายถึงสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นหรือปรุงแต่งขึ้นจากสภาพธรรมชาติและเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มสังคมนั้นๆ ตามปกติแล้ววัฒนธรรมนี้เราจะไม่มีการตัดสินว่าวัฒนธรรมใดดีกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เพราะเหตุว่ามนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นๆ เพราะ ฉะนั้นวัฒนธรรมในส่วนต่างๆ ของโลกย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมต่างๆ นั้นเอง

ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัย

สำหรับข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานในสื่อการ์ตูนของไทย ซึ่งเป็นการดูแนวข้อคิดที่มีจุดมุ่งหมายในการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด พบว่า การ์ตูนเรื่องนี้มีเนื้อหาที่น่าสนใจเสนอเรื่องราวของวัฒนธรรมอีสานที่หลากหลายผ่านตัวละครให้หนังสือการ์ตูนได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการเปิดพื้นที่ทางการสื่อสารสำหรับการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนอื่นๆ มักจะลดบทบาทและความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมลงไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมย่อยที่ยังรอเผยแพร่ออกสู่สังคมไทย ดังนั้น การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนประเภทอื่นๆ ควรให้ความสนใจในการนำเสนอด้วยรูปแบบที่สร้างสรรค์ เข้าใจง่าย เพื่อให้เกิดความสนใจต่อคนทุกเพศทุกวัย สำหรับสื่อการ์ตูนเองก็สามารถผลิตผลงานเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นอื่นๆ ออกสู่สายตาผู้อ่านเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” เป็นการวิเคราะห์การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานจากตัวบท (textual analysis) และผู้รับสารซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคอีสานซึ่งถือเป็นคนในวัฒนธรรมย่อยและกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครซึ่งถือเป็นในวัฒนธรรมหลัก โดยผู้วิจัยพบว่างานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมย่อยในครั้งต่อไป สามารถศึกษาในสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ เพื่อขยายการศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมในแต่ละประเภทของวัฒนธรรมว่ามีความแตกต่างกันในด้านใดบ้าง
2. การศึกษาการถอดรหัสและการตีความของผู้รับสารระหว่างวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย อาจเพิ่มการศึกษาผู้รับสารในกลุ่มวัฒนธรรมย่อยอื่นๆ เพิ่มเติมด้วย เพื่อศึกษาความแตกต่างในการถอดรหัสและการตีความระหว่างวัฒนธรรมย่อยด้วยกัน
3. การวิเคราะห์เนื้อหาในสื่อต่างประเภท (Intertextual analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานในสื่อภาพยนตร์ เรื่อง “หนูหิ่น อินเตอร์มูฟวี่” ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างจากหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์อย่างไรและในด้านใดบ้าง